

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ФЕНОМЕН ТУРИЗМУ

Актуальність дослідження. Філософія і подорожі мають спільне коріння-дивування. Глибинним джерелом мандрівництва є цікавість, бажання побачити нове, збагнути світ природи і світ людей. Багато пізнавалося та пізнається, завдяки подорожам.

Люди переважно проводили все своє життя там, де народилися, і не від'їжджали далі, ніж на кілька сотень кілометрів від місця народження. Далекі подорожі заради задоволення чи освіти були прерогативою тільки маленької групки шукачів пригод або ж грошовитих осіб. Але сьогодні сотні тисяч людей можуть дозволити собі поїхати у будь-який куточок своєї країни або ж навіть земної кулі. Цікавість, нове чи щось несподіване завжди манило людей, які хочуть пізнавати.

Метою дослідження є висвітлення філософських поглядів на феномен туризму.

Потреба теоретичного осмислення туризму, як різновиду людської діяльності і відпочинку, пов'язаного з відвідуванням місць, які викликають з різних причин певний інтерес, зумовила появу філософії туризму. Концептуалізація (системно-наукове) пояснення сутності туризму, його смислу, з'ясування субстанційних засад ґрунтується на таких категоріях, як «подорож», «мандрівник», «гостинність» [1, с. 123]. Прагнення мандрувати, пізнати і зрозуміти нове, долучитися до нього, розширити світ власного буття закладене в глибинах людської природи.

Як відомо філософи різних епох тією чи іншою мірою подорожували або мали відношення до феномену подорожей. Наприклад, Сократ належав до групи античних мудреців, які не дуже полюбили подорожі. Однак у молоді роки Сократ з Архелаєм їздив на Самос, був у Дельфах, а також на Істмі. Сократ віддавав належне духовно-збагачувальному аспекту туризму. Яскравим прикладом позитивного відношення до подорожей є Ксенофан, допитливий, схильний до критики філософ, який майже все життя провів у тривалих мандрах по містах древньої Греції, а під кінець життя поселився в Елеї, після чого виникло «вчення елеатів».

Один із найвідоміших філософів античного світу Платон, є відомості, що він з науковою метою їздив в Мегари до Евкліда, тричі відвідував острів Сицилію. Арістотель після смерті Платона у 347 р. також багато подорожував. Він побував у Македонії, Афінах, здобуваючи нові знання.

Одним з найяскравіших представників Середньовіччя вважається Фома Аквінський, який у прагненні до науки подолав усі Альпи, Бургундію, пройшовши пішки більше тисячі миль, потрапив до Парижу, а згодом подолавши ще 300 миль потрапив до Кельну. Мандрівний стиль життя сповідували софісти, як подорожуючі вчителі мудрості і, можливо, їхня плідна у соціально-політичному значенні ідея щодо природної рівності людей народилась саме в результаті постійних мандрівок [4, с. 50-58].

Потреба у подорожах – одна із базових ментальностей людської особистості. «Туризм – «шляхетний вияв людської присутності у світі» [1, с. 123]. Історія людства – це літопис прокладання та освоєння караванних шляхів, паломництва до святих місць, мореплавств, відкриття нових земель. Казки про «живу» та «мертву» воду, легенди про цілющі властивості джерел, сказання про їх чудодійну силу відомі з давніх часів і становлять невід'ємну частину фольклору різних народів.

«Особлива роль належить філософам, які здійснювали тривалі подорожі заради пізнання світу, пошуку істини. У подорожей та філософії загальні риси – це дивування, бажання збагнути і пізнати навколишній світ і Всесвіт у цілому, його закони і сутність. Подорожі, у свою чергу, розсували межі знайомого, збагачували життєвий досвід допитливих людей, уможлилювали їх входження у світ іншої культури» [3, с. 52].

У ряді видатних філософів-мандрівників чільне місце належить нашому земляку Г. С. Сковороді, «життєвим кредо якого було: «жити – значить мандрувати». Він пішки обходить усю Слобідську Україну, подорожує до Москви, відвідує Братиславу, Відень, Італію та Німеччину. Свої враження від мандрівок Сковорода, зокрема, висловив у «Розмові п'яти подорожніх про істинне щастя в житті». Філософ звжди прагнув знайти спокій, шукав натхнення в різних особливих йому місцях, а в останні 25 років свого життя він посвятив мандрам. Посох мандруючого – це глибокий символ його духу. Він брав Біблію, флейту і відправлявся все далі й далі. Безперервна мандрівка стала єдиною справою його життя, вираженням його релігійності. Вона стала добровільним подвигом зречення від тих звичайних умов життя, що є перешкодою для внутрішнього життя духу.

Поза тілом, вище тіла хотів би жити філософ. Не мати ніякої власності, навіть тіла свого. Тому що той, кого гнітить вага минаючих речей не може бути вільним і духовним. Головне – бути, а не мати. Адже щира досконалість людини не в тім, що вона має, а в тім, якою вона є» [2, с. 8-11].

Мандрувати – це завжди ризик, але й ціна ризику неймовірно велика. Маса письменників, філософів, відкривачів формувалися завдяки подорожам. Досягнення одного – ставали досягненнями людства. «У Новий час на відміну від античності, коли подорожі до мудреців або мандри самих мудреців характеризували стиль життя цих людей та особливий спосіб передачі знань, мандри набувають нових функцій і нового забарвлення – вони ставали організованою формою здобуття та розширення освіти».

Звернемось до життєвого шляху та праць видатного англійського мислителя і державного діяча Френсіса Бекона. «Узагальнюючи свій досвід мандрівника-науковця, він пише спеціальне есе «Про подорожі». Висвітлюючи науковий бік подорожей, він зазначав, що у кожному віці вони дають користь: для юних років слугують «доповненню освіти», а в зрілі роки для «поповнення досвіду». Головною ж метою пізнання нового у подорожах є не заміна звичаїв батьківщини чужоземними, а «збагачення їх найкращим з того, чого навчився на чужині». На перший погляд, філософ радить відвідати, побачити начебто всі місця, достойні уваги, однак прискіпливий погляд показує, що всі ці різномірні визначні пам'ятки поєднає ідея пізнання.

Для реалізації пізнавальної функції подорожі, щоб «за короткий час зібрати багатий врожай», Бекон висловлював перелік умов:

1) знання мови країни, до якої збирається подорожуючий чи принаймні частково оволодіти та ознайомитися;

2) здійснювати подорож динамічно, частіше переїжджати з одного міста до іншого, а у самому місті також частіше змінювати місця перебування;

3) робити записи, тобто вести власний щоденник подорожей, з деталями» [4, с. 62-66].

Таким чином, можна зробити висновок, що у розумінні мислителів Нового часу подорожі є необхідним елементом активного соціального життя, що дозволяє людині зануритись у інший («повчальний») світ. Земля фактично перетворюється у Планету мандрівників.

Лише в останні століття (XIX-XX ст.) розрізнені знання про мандрівки почали набувати оформленого концептуального вигляду, стали предметом комплексного осмислення подорожей - філософії туризму. Філософія туризму – це насамперед філософське розуміння людини, її осмислення буття під час туристських подій. Важливою складовою філософії туризму є моральний компонент. Про певні моральні норми і межі, в яких має розгортатися туристська діяльність, люди почали замислюватися задовго до появи самого феномена «туризму». «Важливою складовою філософії туризму є також її екологічна складова. Людина – органічна ланка цілісної екосистеми. Тяжіння міського жителя до природи цілком зрозуміло. Однак зростаючий тиск турпотоків на природне довкілля набуває загрозливого характеру. Людина має, нарешті, зрозуміти свою відповідальність за збереження природи. Адже, це – не просто «оточуюче середовище», а органічна частка самого людства» [3, с. 54].

«Сучасний туризм як організована широкомасштабна форма мандрування актуалізує необхідність його філософського осмислення. Філософію туризму насамперед цікавить людина подорожуюча, людина-мандрівник (*homo viator*) у її намаганні «розсунути» межі свого існування й тим самим оновити власну особистість» [3, с. 54]. На цьому шляху людину-мандрівника очікують небезпеки, хоча б тому, що сам шлях має низку напрямів-розгалужень, від вибору яких залежатиме чи відбудеться очікуване оновлення особистості, чи мандрівник повік приречений проходити цей шлях знову й знову, поки не знайде свій особливий індивідуальний шлях. Отже, сучасна туристична індустрія виступає важливим чинником та впливовим засобом економічного, соціального розвитку країни, сприяє духовному розвитку людини, розумінню інших культур і народів. Філософія туризму теоретично вмотивовує соціальні, моральні прагнення туризму, стверджує його гуманістичну місію. Для людини, яка ніколи не подорожувала, всяке нове місце, скільки-небудь відмінне від рідного краю, має дуже заманливий вигляд. Якщо не говорити про любов, найбільше радості і втіхи приносять нам подорожі. Все нове здається нам чомусь дуже важливим, і розум, по суті, лише відображає сприйняття наших почуттів, поступається напливу вражень.

Література

1. Малахов В. А. *Апология туризма. Екзистенційно-етичний сенс туризму як різновиду подорожування. Філософські нариси туризму.* – К., 2005. – с. 123. Йосипенко С. Григорій Сковорода. – *Наука і суспільство*, т. 1, – 2012, № 11/12, – С. 8-11.
2. Анатолій Д. *Народ вічний у пізнанні.* – *День* №78, – т. 2, № 2002, – С. 51-55, Одеса.

3. Лаєртський Д. *О житті, учених и изреченнях знаменитих філософів.* Харків: Просвіта, 1986. – с. 50-67.